

Instytut Śląski

Serla VII

Komunikat Nr 6

Serla VII

Dr Kazimierz Popiołek

Śląsk, — Ziemia i ludzie

Od pierwszej chwili naszego powrotu na ziemie zachodnie społeczeństwo polskie odczuwało potrzebę jak najwszechstronniejszego zapoznania się ze sprawami ziem odzyskanych. Odczuwano potrzebę odpowiednich wydawnictw, odpowiednich książek. Stosunkowo rychło zaczęły się pokazywać różnego rodzaju i poziomu wydawnictwa, które poświęcone były niektórym zagadnieniom tych ziem (np. historia, opis geograficzny, bogactwa mineralne). Niektóre zagadnienia były uwzględnione lepiej, niektóre gorzej, a niektóre nawet w ogóle nie. Zresztą w niektórych dziedzinach zachodziły w pierwszym okresie bardzo duże zmiany, tak że niepodobieństwem było już wtedy dać pewien obraz, odpowiadający ciągle zmieniającej się rzeczywistości (np. życie gospodarcze, zagadnienia ludnościowe).

W tej chwili już okres pierwszych przemian na tych ziemiach mamy za sobą. Szereg zagadnień zostało uregulowanych, zmiany, jakie zachodzą i nadal będą zachodzić, są już wynikiem naturalnego rozwoju, wychodząc ze stanu już w dużej mierze ustalonego, który można już prawie we wszystkich dziedzinach uchwycić i zobrazować. Z tą chwilą nadeszła też pora, ażeby zaspokajając niewątpliwie istniejącą potrzebę dać ludziom w rękę książkę, któraby ich poinformowała a naszych odzyskanych ziemiach. Odnosnie odzyskanego Śląska daje

w ręce czytelników taką książkę Instytut Śląski w swym ostatnim wydawnictwie pod tytułem: Śląsk, ziemia i ludzie.*)

Książka dzieli się na kilkanaście artykułów, omawiających poszczególne zagadnienia Śląska. Objęty został cały historyczny Śląsk, a więc tak przedwojenne województwo śląskie (Śląsk Cieszyński i Górny) jak i cały Śląsk odzyskany (Opolszczyzna i Śląsk Dolny), częściowo również, w naszych zagadnieniach, włączone obecnie do województwa śląsko-dąbrowskiego jego wschodnie powiaty.

Serię artykułów rozpoczyna **opis geograficzny** kraju pióra Antoniego **Wrzodka**. Znajdujemy w nim dzieje budowy Śląska, opis śląskiego krajobrazu, gór i dolin, klimatu, rzek i jezior, szaty roślinnej i świata zwierzęcego. Artykuł zaopatrzony jest w kilkanaście ilustracji, przedstawiających ciekawsze okolice czy miejscowości Śląska. Artykuł ten daje tak geograficzne ramy, w których działał i działa tutejszy człowiek, jak i omawia te przyrodzone bogactwa i zasoby ziemi śląskiej, które człowiek pracą swoją przetwarza.

Następne artykuły przenoszą czytelnika w przeszłość śląskiej ziemi i jej mieszkańców. Najpierw Rudol **Jamka** przedstawia **najodleglejszą przeszłość**, bo sięgającą dziesiątek, a nawet setek tysięcy lat przed narodzeniem Chrystusa. Szczególną uwagę poświęcił autor tym epokom, w których na ziemiach tych usadawiają się ludy słowiańskie. Oczywiście w artykule tym zostały przekroczone granice terytorium śląskiego, bo przekroczyli je już przed paru tysiącami lat bardzo daleko na zachód nasi słowiańscy przodkowie.

Dzieje Śląska, opracowane przez Kazimierza **Popiołka**, ujmują przeszłość tej dzielnicy od pierwszych momentów naszej przeszłości aż po dni ostatnie. A więc najpierw okres związku

*) Śląsk, ziemia i ludzie. Praca zbiorowa pod redakcją Romana Lutmana i Kazimierza Popiołka. Katowice-Wrocław 1948. Str. 284, 60 ilustracji, 3 mapy.

politycznego Śląska z Polską, gdy dzielnica ta pełni rolę przedmurza Polski, a następnie przoduje innym jej dzielnicom pod względem politycznym, gospodarczym i kulturalnym. Przerwanie politycznego związku Śląska z Polską w wieku XIV nie przerywa łączności z Polską. Utrzymuje ją nadal w pierwszym rzędzie „lud wierny ojczyźnie”. Podanych zostało na to cały szereg konkretnych dowodów. Śledzimy potem wspaniałą walkę śląskiego ludu na Śląsku Górnym (pod panowaniem pruskim) i Cieszyńskim (pod rządami Habsburgów), która poprzez proces odrodzenia narodowego kulminuje w śląskich powstaniach po I wojnie światowej. Wreszcie po kilkunastu latach dalszego ucisku na Opolszczyźnie i po kilku latach nieprzerwanej walki śląskiego ludu z niemiecką okupacją ostatniej wojny cały Śląsk wraca do Polski.

Dalszych argumentów na nieprzerwaną łączność śląskiego ludu z resztą narodu dostarcza artykuł dra Stanisława **Rosponda o języku**. Łączność ta znajduje wyraz również w całym szeregu polskich druków, wychodzących na Śląsku zwłaszcza Dolnym (Wrocław!) dla tutejszej ludności, aż po wiek XIX. W artykule tym znajdujemy też krótką charakterystykę narzecza śląskiego.

Zdzisław **Hierowski** w artykule pod tyt.: „**Piśmiennictwo**” kreśli sylwetki śląskich pisarzy i charakteryzuje ich dorobek literacki, na przestrzeni czasu od średniowiecza, aż po czasy ostatnie. Najpierw poznajemy cały szereg śląskich uczonych, którzy sławę Śląska i Polski niejednokrotnie roznosili po całym ówczesnym kulturalnym świecie. W okresie reformacji i kontrreformacji ślascy pisarze, broniąc swych praw religijnych równocześnie rozwijali śląską literaturę, wprowadzając do niej język polski (zamiast panującej dotychczas łaciny). Szczególnie bogato przedstawia się literatura Odrodzenia narodowego, gdy niezależnie od swoich wartości literackich staje się jednym z głównych czynników, pogłębiającej się wśród najszerszych warstw śląskiego ludu świadomości narodowej. Wreszcie poznajemy pisarzy śląskich i o Śląsku piszących, którzy w dzie-

łach swych mogli już mówić o wolnym Śląsku (przynajmniej jego części).

W następnym artykule pod tyt.: „**Sztuka**“, pióra Tadeusza Dobrowolskiego, śledzimy inną dziedzinę twórczości kulturalnej na Śląsku. Poznajemy budowle, rzeźby i malowidła, powstałe na Śląsku w epoce stylu romańskiego, gotyku, renesansu i baroku. Najwybitniejsze z tych dzieł zilustrowano szeregiem fotografii. Wreszcie daje autor charakterystykę budownictwa drewnianego, które łącząc wzory budownictwa stylowego, murowanego z tradycjami rodzimymi, dało ziemi śląskiej szereg drewnianych budowli, zwłaszcza zaś przepięknych wiejskich kościołków.

Śląską kulturę ludową, jej najróżnorodniejsze przejawy omawia Józef Ligęza. Ustaliwszy podział na poszczególne ugrupowania, autor charakteryzuje ludowe budownictwo, a więc chaty, stodoły, szalasy pasterskie, studnie, narzędzia gospodarcze.

Poznajemy dalej różnorodne zajęcia gospodarcze ludu (gospodarka rolna, hodowla zwierząt, pszczelarstwo, łowiectwo, rybołówstwo, obróbkę surowców, tkactwo, farbiarstwo, obróbkę skóry, żelaza, garncarstwo). Omówiono i na kilku zdjęciach zilustrowano stroje poszczególnych grup. Bardzo ciekawie przedstawia się dalej opis najróżniejszych zwyczajów, a nawet zabobonów ludności, jej różnych legend i wierzeń: ich rodowód sięga nieraz najodleglejszych, przedchrześcijańskich czasów, których mądrość jest wynikiem długowiekowej tradycji. Wreszcie znajdujemy tu charakterystykę pieśni, tańców, muzyki, sztuk plastycznych.

W dalszej części pracy Antoni Wrzosek omawia **życie gospodarcze**. Po ogólnej charakterystyce zniszczeń, jakie zastałimy na Śląsku po zakończeniu wojny, znajdujemy następnie przegląd poszczególnych gałęzi życia gospodarczego. A więc rolnictwo, w ramach którego omówiona została tak uprawa roli, jak warzywnictwo, sadownictwo, hodowla zwierząt i ry-

bactwo, — osobno gospodarka leśna oraz górnictwo węgla kamiennego i brunatnego, rud żelaza, i innych metali, skał budowlanych. Autor podaje tak rozmieszczenie jak i produkcję w zakresie poszczególnych zasobów. Bardzo bogato przedstawia się przemysł śląski, reprezentowany całym szeregiem gałęzi produkcji, a więc np. metalowy, mineralny, szklany, elektrotechniczny, chemiczny, skórzaný, drzewny, papierniczy, włókienniczy, konfekcyjny, spożywczy. I tu autor wymienia najważniejsze ośrodki poszczególnych gałęzi produkcji, charakteryzując w wielu wypadkach ich obecną wytwórczość. Artykuł ten zamyka omówieniem środków komunikacyjnych, a więc kolei żelaznych, dróg bitych, wodnych, sieci tramwajowej. W tekście szereg ilustracji.

W dalszej części książki znajdujemy szereg **danych statystycznych**, zestawionych przez Marię **Suboczową**. Dane te dotyczą głównie spraw ludnościowych oraz administracyjnych (dla województw śląsko-dąbrowskiego i wrocławskiego).

W dwu ostatnich artykułach Antoni Wrzosek omawia śląskie **uzdrowiska i szlaki turystyczne**, a Maria **Suboczowa** daje krótką charakterystykę wszystkich powiatów oraz większych miast głównie pod względem gospodarczym. W artykule A. Wrzoska zostały omówione najciekawsze z punktu widzenia turystycznego szczyty górskie, pagórki i doliny. Osobne uwagi poświęcono godnym zwiedzania obiektom przemysłowym. Dalej znajdujemy charakterystykę najważniejszych uzdrowisk i stacji klimatycznych z podaniem nie tylko ich walorów krajoobrazowych, ale również leczniczych. Zwrócono również uwagę na miasta oraz miejscowości pątnicze. Wreszcie dano szereg wskazówek dla turystyki motorowej, wodnej i narciarskiej. I w tym artykule szereg ilustracji pozwala naocznie stwierdzić piękno naszego odzyskanego Śląska.

Do książki dołączone są dwie mapki jednokolorowe, które graficznie przedstawiają poszczególne części Śląska z punktu widzenia turystycznego, oraz jedna kolorowa mapa fizyczna całego Śląska.

doublet

2442.9

— 6 —

Jak z tego pobieżnego przeglądu treści wynika, książka „Śląsk, ziemia i ludzie” daje **bardzo bogaty, wszechstronny obraz Śląska**. Obraz, ujęty przystępnie, zgodnie z ostatnimi wynikami polskiej nauki, skreślony przez wybitnych znawców śląskich zagadnień, profesorów uniwersytetów krakowskiego i wrocławskiego, pracowników i współpracowników Instytutu Śląskiego.

U w a g a : Zezwala się na przedruk lub dowolne wykorzystanie komunikatów dla celów prasowych z podaniem źródła.

Drukarnia Nr 7 pod Zarządem Państwowym w Katowicach Nr 1720 R 21416